วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการบริหารงานยุติธรรม ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม – กันยายน 2568
Journal of Interdisciplinary Social Science and Justice Administration Vol. 1, No. 3, July – September 2025

บทความวิชาการ

กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัล

The Criminal Justice Process in the Digital Era

วันที่รับบทความ (Received) : 2 กันยายน 2568
วันที่แก้ไขบทความ (Revised) : 10 กันยายน 2568
วันที่ตอบรับบทความ (Accepted) : 30 กันยายน 2568
วันที่ตีพิมพ์บทความ (Publish an article) : 30 กันยายน 2568

พรทิพย์ เตชะสมบูรณากิจ [1]
Prontip Techasombooranakit
ดร., มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 ถนนพหลโยธิน หลักกิโลเมตรที่ 55
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
Dr., Mahachulalongkornrajavidyalaya University
No. 79 Moo.1 Phahonyothin Rd, Lam Sai, Wang Noi District,
Phra Nakhon Si Ayutthaya 13170
E-mail: prontip.tec@mcu.ac.th

ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา [2]
Phuriwat Punyawutpreeda
รองศาสตราจารย์ ดร., ผู้อำนวยการหลักสูตรนิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี
เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 ถนนพหลโยธิน หลักกิโลเมตรที่ 55
ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
Associate Professor Dr., Director of the Doctor of Laws Program
Mahachulalongkornrajavidyalaya University,
Buddhapanya Sri Thawarawadee Buddhist College
No. 79 Moo.1 Phahonyothin Rd, Lam Sai, Wang Noi District,
Phra Nakhon Si Ayutthaya 13170
E-mail: phu9555@gmail.com

[1] ผู้นิพนธ์หลัก (first author)
[2] ผู้นิพนธ์ร่วม (co-author)
* ผู้ประพันธ์บรรณกิจ (Corresponding Author)

บทคัดย่อ

เทคโนโลยีกำลังเปลี่ยนโลกของกระบวนการยุติธรรม จึงมีความจำเป็นที่กระบวนการยุติธรรมที่ต้องปรับตัวเพื่อตอบสนองกับความเปลี่ยนแปลงของโลก เราจึงต้องเข้าใจและมองไปข้างหน้าเพื่อทำให้กระบวนการยุติธรรรมปรับเปลี่ยนไปให้ทันความเปลี่ยนแปลงของโลก เทคโนโลยีอาจจะเข้ามาแทนระบบการทำงานเกือบทุกอย่าง ส่งผลให้เกิดความท้าทายที่จะต้องทำงานในกระบวนการยุติธรรมผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลทั้งหมด ด้วยเหตุนี้กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัลจึงเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบกฎหมายและสังคม เนื่องจากเทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามามีบทบาทในการบริหารงานยุติธรรมทุกระดับ ตั้งแต่การเข้าถึงข้อมูลกฎหมาย การดำเนินคดีผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ไปจนถึงการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการวิเคราะห์คดี ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวช่วยเพิ่มประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการเข้าถึงสิทธิของประชาชน

ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวทางการในปรับตัวของกระบวนการยุติธรรมโดยศึกษาจากบริบทของต่างประเทศ ซึ่งได้กำหนดกรอบการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการพิจารณาคดีและการบริหารงานยุติธรรม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับระบบยุติธรรมไทย โดยมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการคุ้มครองสิทธิของประชาชน และสามารถก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี

คำสำคัญ: กระบวนการยุติธรรม; ดิจิทัล

Abstract

Technology is transforming the world of justice, making it necessary for judicial systems to adapt in order to respond to global changes. It is therefore essential to understand these shifts and adopt a forward-looking perspective so that the administration of justice can evolve in step with technological advancements. Technology may eventually replace almost every aspect of judicial operations, creating challenges in conducting justice entirely through digital systems. Consequently, the concept of “justice in the digital era” has become a crucial issue that reflects structural changes in both the legal system and society.

Digital technology now plays a vital role in the administration of justice at all levels ranging from access to legal information and the conduct of proceedings through electronic systems, to the use of artificial intelligence in case analysis. These transformations enhance efficiency, transparency, and public access to rights.

Accordingly, the purpose of this article is to analyze approaches for judicial adaptation, drawing on international contexts in which digital technologies are integrated into adjudication and judicial administration. The aim is to apply these lessons to Thailand’s justice system, with an emphasis on striking a balance between efficiency, transparency, and the protection of citizens’ rights, while keeping pace with technological change.

Keywords: Justice Process; Digital

1. บทนำ

ในสังคมปัจจุบัน เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตประจำวันของทุกคนในแทบทุกมิติไม่ว่าจะเป็นการติดต่อสื่อสาร การศึกษาเศรษฐกิจ หรือแม้แต่การเมือง และเมื่อโลกได้เข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างเต็มตัว หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐย่อมไม่สามารถหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ (DGA Thailand, 2565) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคโควิด-19 ซึ่งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้คนในการใช้ชีวิตประจำวันและการขับเคลื่อนทางเทคโนโลยีโดยเฉพาะ (จิตแข เทพชาตรี, 2563) หนึ่งในระบบที่ได้รับผลกระทบและต้องปรับตัวอย่างมากก็คือ “กระบวนการยุติธรรม” เพราะกระบวนการยุติธรรมเป็นการบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรมที่ให้ความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียม เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพในการนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนตามหลักนิติธรรม รวมทั้งการสมานฉันท์ในสังคม แต่ไม่รวมถึงอำนาจอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีของศาล และการดำเนินการของหน่วยงานอิสระตามรัฐธรรมนูญ (สถาบันพระปกเกล้า, 2553) ดังนั้น เมื่อโลกเข้าสู่ยุคดิจิทัล กระบวนการยุติธรรมก็จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทในปัจจุบัน

การพูดถึงกระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัลไม่ได้หมายถึงการแทนที่มนุษย์ด้วยเครื่องจักรหรือคอมพิวเตอร์ หากแต่เป็นการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ โดยรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัลมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ ต้องเป็นความยุติธรรมที่รวดเร็ว รอบคอบ รัดกุม ไม่เลือกปฏิบัติ โปร่งใส ประหยัด มีประสิทธิภาพ แต่ต้องไม่หลงลืมหลักคิดของความยุติธรรม คือ การเข้าถึงความจริง และการค้นหาความจริง (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2564) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน คือ การใช้ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ หรือที่เรียกกันว่า E-Court ที่ช่วยให้ประชาชนสามารถยื่นคำร้อง ยื่นเอกสาร หรือแม้แต่เข้าร่วมการพิจารณาคดีผ่านระบบออนไลน์ได้ ลดขั้นตอนที่ซับซ้อน และช่วยให้การเข้าถึงความยุติธรรมเป็นเรื่องที่สะดวกและรวดเร็วมากขึ้น อย่างเช่น ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางได้นำระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Court) มาใช้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานจนประสบผลสำเร็จ โดยระบบ E-Court ที่โดดเด่นที่ใช้กันอยู่ในศาลทรัพย์สินทางปัญญา มีอยู่ 3 ลักษณะ ได้แก่ ลักษณะแรก การให้ส่งคำคู่ความทางอิเล็กทรอนิกส์ (E-Filing) ซึ่งอำนวยความสะดวกแก่คู่ความในการติดต่อกันระหว่างคู่ความและกับศาล ลักษณะที่สอง การสืบพยานบุคคลที่อยู่ในท้องที่ห่างไกลผ่านระบบการประชุมทางจอภาพ (video conference) ซึ่งทำให้พยานไม่ต้องเดินทางมาศาล และลักษณะสุดท้ายการนำกระบวนการอื่น ๆ มาใช้ เพื่อเร่งรัดการดำเนินคดีในศาล เช่น ให้มีการไกล่เกลี่ยประนีประนอม การรับฟังพยานหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ (ธนภัทร ชาตินักรบ, 2558)

นอกจากนี้ เทคโนโลยีดิจิทัลยังมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสืบสวนสอบสวนและการปราบปรามอาชญากรรม ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ตำรวจและหน่วยงานด้านความมั่นคงมีการใช้กล้องวงจรปิดอัจฉริยะ ระบบจดจำใบหน้า (Facial Recognition) รวมถึงปัญญาประดิษฐ์ (AI) และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data) สามารถเสริมประสิทธิภาพการทำงานด้านกระบวนการยุติธรรม อาทิ การจัดเก็บข้อมูลพยานหลักฐานของคดีความในรูปแบบดิจิทัล การตรวจสอบเอกสารคดีความประเภทต่าง ๆ ทั้งรูปภาพ ภาพเคลื่อนไหว และไฟล์เสียง เพื่อช่วยในการติดตามตัวผู้กระทำผิดหรือตรวจสอบพฤติกรรมที่น่าสงสัย สิ่งเหล่านี้ทำให้การสืบสวนมีความรวดเร็วและแม่นยำมากขึ้น (สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2564) ขณะเดียวกันยังช่วยลดภาระงานที่ซ้ำซ้อนของเจ้าหน้าที่ อีกทั้ง ยังมีการใช้ “นิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล”

(Digital Forensics) ซึ่งนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัลเป็นสาขาหนึ่งของวิทยาศาสตร์นิติเวชที่มุ่งเน้นไปที่การระบุ การรับ การประมวลผล การวิเคราะห์ และการรายงานข้อมูลที่จัดเก็บในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อเก็บหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์เป็นส่วนประกอบของกิจกรรมทางอาญาเกือบทั้งหมด และการสนับสนุนนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัลมีความสำคัญต่อการสืบสวนการบังคับใช้กฎหมายสามารถใช้รวบรวมหลักฐานทางอิเล็กทรอนิกส์ได้จากแหล่งต่าง ๆ มากมาย อาทิ คอมพิวเตอร์ สมาร์ทโฟน ระบบจัดเก็บข้อมูลระยะไกล ระบบอากาศยานไร้คนขับ อุปกรณ์บนเรือ และอื่น ๆ อีกมากมาย เป้าหมายหลักของนิติวิทยาศาสตร์ดิจิทัล คือ การดึงข้อมูลจากหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ประมวลผลเป็นข้อมูลลับที่นำไปปฏิบัติได้จริง และนำเสนอผลการสืบสวนเพื่อดำเนินคดี กระบวนการทั้งหมดใช้เทคนิคนิติวิทยาศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้มั่นใจว่าผลการสืบสวนสามารถนำไปพิจารณาในชั้นศาลได้ (INTERPOL, n.d.)

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงสู่กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัลก็ใช่ว่าจะมีแต่ข้อดีเพียงอย่างเดียว ยังมีความท้าทายหลายประการที่ต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลที่ทำให้ประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้สูงอายุหรือผู้ที่ขาดโอกาสการเข้าถึง เนื่องจากประชาชนไม่ทราบและไม่เข้าใจถึงระบบ E-Court จึงไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมแบบดิจิทัลได้เต็มที่ และปัญหาด้านเทคนิคเรื่อง ความไม่เสถียรของระบบ การเชื่อมสัญญาณระหว่างศาลยุติธรรม โดยเฉพาะในท้องที่ต่างจังหวัดที่มักขัดข้องในช่วงที่มีฝนตกก็เป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ทำให้เกิดการขาดตอนในการพิจารณาคดี (ธนภัทร ชาตินักรบ, 2558) นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ (AI) ก็ยังมีประเด็นเรื่องอคติด้านศักยภาพของ AI เมื่อบริหารจัดการอย่างไม่ถูกต้อง และความโปร่งใสที่ไม่เพียงพอในกระบวนการตัดสินใจเกี่ยวกับ AI อาจทำให้ความเชื่อมั่นในเทคโนโลยีนี้ลดลงและอาจส่งผลต่อความเป็นธรรมในการพิจารณาคดี (Iryna Mahalias, 2024)

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัลถือเป็นการปรับตัวของระบบกฎหมายให้เข้ากับโลกสมัยใหม่ที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในทุกด้าน แม้จะมีข้อจำกัดและความท้าทาย แต่หากได้รับการวางแผน พัฒนา และกำกับดูแลอย่างรอบคอบ กระบวนการยุติธรรมแบบดิจิทัลก็จะกลายเป็นกลไกสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเท่าเทียม โปร่งใส และทันสมัยมากยิ่งขึ้น

2. เนื้อหา

ในอนาคตมีแนวโน้มที่ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมจำเป็นต้องเดินหน้าพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัลต่อไป ซึ่งจากการพิจารณาบทบาทของเทคโนโลยีในกระบวนการยุติธรรมนั้นมีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาและเริ่มมีบทบาทที่ชัดเจนมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ที่เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนา โดยอัลเบิร์ต แบนดูร่า (Albert Bandura) ซึ่งกล่าวว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางปัญญา (Cognitive Process) ที่เกิดขึ้นในบริบททางสังคม มนุษย์เราสามารถเรียนรู้พฤติกรรมต่าง ๆ ได้จากการสังเกต การเลียนแบบ และการมองเห็นจากพฤติกรรมของผู้อื่น นอกเหนือจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Direct Experience) เพียงอย่างเดียว แล้วนำมาปรับใช้เป็นแบบแผนในการกำหนดพฤติกรรมของตน (เมตตา มงคลธีระเดช, 2567) ซึ่งกระบวนการยุติธรรมก็เช่นเดียวกันต้องมีการปรับตัวซึ่งอาศัยจากการสังเกต การเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เข้ามามีบทบาทเพื่อให้เกิดการยอมรับการเปลี่ยนแปลง และนำมาปรับใช้ในกระบวนยุติธรรม เพื่อการสร้าง

ความยุติธรรมที่เสมอภาค ทั้งในมิติการเพิ่มความโปร่งใส และการส่งเสริมความมีประสิทธิภาพในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการ ซึ่งครอบคลุมตั้งแต่ขั้นการพิจารณา การตัดสินคดีการกำหนดโทษ และยังสามารถย้อนไปถึงการควบคุมตัว การประกันตัว การปล่อยตัวชั่วคราว นอกจากนี้ ยังย้อนไปได้ไกลถึงต้นทางในการจัดวางกำลังของผู้พิทักษ์สันติราษฎร์ให้มีความเหมาะสมกับระดับความเสี่ยงในการเกิดอาชญากรรมของแต่ละพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลาได้ด้วย (พิภพ อุดร, ม.ป.ป.)

ปัจจุบันหน่วยงานทุกภาคส่วนได้มีนโยบายการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีมาปรับใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการแก่ประชาชน ศาลยุติธรรมในฐานะหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีบทบาทหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ด้วยความถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และทั่วถึง ได้ตระหนักและให้ความสำคัญกับเรื่องดังกล่าว เห็นได้จากกรอบพันธกิจและแผนยุทธศาสตร์ศาลยุติธรรมในปัจจุบัน โดยเฉพาะการนำระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ (E-Court) เพื่อสามารถอำนวยความยุติธรรมและให้บริการแก่ประชาชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ยังคุ้มค่าต่องบประมาณ ลดภาระในการจัดเก็บ ค้นหาเอกสาร และการดูแลบริหารระบบการจัดเก็บสำนวนคดีที่เป็นกระดาษซึ่งมีปริมาณมาก รวมถึงระบบการยื่นและส่งคำคู่ความหรือคำสั่งศาลและเอกสารอื่นโดยสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งอำนวยความสะดวกแก่คู่ความในการติดต่อกัน ระหว่างคู่ความและกับศาล (สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม, ม.ป.ป.)

ศาลยุติธรรม เป็นหนึ่งในองค์กรภาครัฐที่มีภารกิจในการพิจารณาพิพากษาคดีเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน ซึ่งปัจจุบันศาลยุติธรรมประสบปัญหาคดีล้นศาล จึงทำให้ต้องนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือช่วยพัฒนาระบบงานเพื่อให้การปฏิบัติงานสะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำมาประยุกต์ใช้ เรียกว่า Electronic Court หรือ E-Court หรือในบางประเทศก็เรียกว่า High-Tech Court หรือ Technology Court อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาการนำระบบ E-Court มาใช้ในกระบวนการยุติธรรมไทยนั้นมักพบปัญหาการล่มของระบบ การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต พื้นที่ห่างไกลหรือศาลท้องถิ่นบางแห่งยังมีปัญหาอินเทอร์เน็ต ทำให้การพิจารณาคดีออนไลน์ติดขัด ด้านบุคลากรและผู้ใช้งานบางส่วนยังไม่คุ้นชินกับการใช้เทคโนโลยี ทำให้การทำงานช้าลง ประชาชนโดยเฉพาะในต่างจังหวัดหรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสยังขาดความรู้ด้านดิจิทัล (digital literacy) (ธนภัทร ชาตินักรบ, 2558) ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ในประเทศเกาหลีใต้ได้มีการศึกษาการนำระบบคอมพิวเตอร์มาใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีของศาล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 โดยการร่วมมือกับสถาบันชั้นสูงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเกาหลี (Korean Institute of Science and Technology-KIST) ต่อมาได้มีการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบจัดการสำนวนเพื่ออำนวยความสะดวกให้ผู้พิพากษาในการบริหารจัดการสำนวนและสามารถออกคำพิพากษาทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ สำหรับเหตุผลที่ประเทศเกาหลีใต้ได้มีการพัฒนาระบบ E-Court ขึ้นนั้น เนื่องมาจากประเทศเกาหลีได้มีการพัฒนาทางด้านอิเล็กทรอนิกส์เป็นอย่างมากโดยได้มีการพัฒนาเครือข่ายอินเตอร์เน็ตความเร็วสูง (Ultra High Speed Internet) ระบบอัตโนมัติทางอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ รวมถึงระบบ Social network ขึ้น ดังนั้น วิธีทางอิเล็กทรอนิกส์จึงน่าจะเป็นทางเลือกนอกเหนือไปจากวิธีทางกระดาษ และได้มีการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง เช่น การใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศในห้องพิจารณาคดี (E-trial) อาทิ การสืบพยานผ่านจอภาพ (Video witness hearing System) การใช้ระบบยื่นคำร้องผ่านทางอินเตอร์เน็ต (E-filing) เป็นต้น ปัจจุบันประเทศเกาหลีได้ใช้ระบบ E-filing กับคดีทุกประเภท ยกเว้นคดีอาญาเนื่องมาจากคดีอาญานั้นจะต้องมีการเชื่อมต่อข้อมูลกับทาง

พนักงานอัยการ ดังนั้น ขณะนี้จึงยังไม่สามารถทำได้ (กฎหมาย 4.0., 2562) หากเปรียบเทียบระบบ Electronic Court หรือ E-Court ของประเทศเกาหลีใต้กับประเทศไทยพบว่า ทั้งประเทศเกาหลีใต้และประเทศไทยต่างมีเป้าหมายเดียวกัน คือ เพิ่มประสิทธิภาพการพิจารณาคดี ลดภาระเอกสาร และเปิดโอกาสให้คู่ความเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้สะดวกขึ้น ความเหมือนที่สำคัญ คือ ทั้งสองประเทศใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือหลักในกระบวนการศาล และมุ่งเน้นให้ผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมาย เช่น ทนายความ ใช้ระบบเพื่อยื่นเอกสารและติดตามคดี อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่สำคัญ คือ ระดับความสมบูรณ์และการบูรณาการระบบ โดยประเทศเกาหลีใต้มีความพร้อมทางเทคโนโลยีสูงกว่าและบูรณาการข้อมูลกับหน่วยงานได้อย่างเป็นระบบ อีกทั้ง มีการพัฒนาเครือข่ายอินเตอร์เน็ตความเร็วสูงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ประเทศไทยแม้จะก้าวหน้าแต่ยังมีข้อจำกัดด้านระบบ การเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต ด้านขอบเขตของพื้นที่ ทำให้การพิจารณาคดีออนไลน์ติดขัด ด้านบุคลากรและผู้ใช้งาน บางส่วนยังไม่คุ้นชินกับการใช้เทคโนโลยี ทำให้การทำงานช้าลง และยังขาดความรู้ด้านดิจิทัล

ในส่วนของปัญญาประดิษฐ์ (AI) ที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนของสังคม รวมถึงระบบยุติธรรม เมื่อเครื่องมือ AI สำหรับการสืบสวน ตัดสินคดี จัดลำดับความสำคัญ วิเคราะห์และตัดสินใจแพร่หลายและพัฒนาไป ความเข้าใจถึงประโยชน์และความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจึงมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น (The Council advances understanding of the criminal justice policy choices facing the nation and builds consensus for solutions that enhance safety and justice for all, 2567) แต่อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังประสบปัญหาปัญหาการใช้ AI ในกระบวนการยุติธรรมของไทยอาทิ ด้านกฎหมายและกรอบกำกับดูแล ขาดกฎหมายเฉพาะ ปัจจุบันไทยยังไม่มีกรอบกฎหมายที่ชัดเจนในการกำกับการใช้ AI ในศาล การสืบสวนหรือการบังคับใช้กฎหมาย ขาดมาตรการควบคุมคุณภาพและความถูกต้องของข้อมูลความน่าเชื่อถือของหลักฐานดิจิทัล ศาลยังมีข้อจำกัดในการยอมรับพยานหลักฐานที่ AI ประมวลผล เช่น การรู้จำใบหน้า (facial recognition) หรือการวิเคราะห์เสียง ความรับผิดชอบทางกฎหมาย (Liability) หาก AI วิเคราะห์ผิดพลาดจะถือว่าใครเป็นผู้รับผิดชอบ ผู้พิพากษา นักพัฒนา หรือหน่วยงานรัฐ รวมถึงขาดบุคลากรผู้เชี่ยวชาญด้านเทคนิค ที่เข้าใจทั้งกฎหมายและ AI ทำให้ยากต่อการพัฒนาและบำรุงรักษาระบบ ซึ่งจากการศึกษาในบริบทของภารกิจด้านกระบวนการยุติธรรมในประเทศจีนพบว่า การนำเทคโนโลยีนวัตกรรมมาใช้ในระบบตุลาการเริ่มต้นอย่างจริงจังเมื่อมีการเปิดตัวแพลตฟอร์มดิจิทัล “China Judgments Online” ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่เผยแพร่คำพิพากษาจากศาลจีนเกือบทั้งหมด การเปิดตัวแพลตฟอร์มนี้สะท้อนถึงความมุ่งมั่นในการเพิ่มความโปร่งใสและประสิทธิภาพของระบบตุลาการในประเทศจีนอย่างชัดเจน และเป็นรูปธรรม ในปี ค.ศ. 2015 จีนได้ดำเนินการปฏิรูประบบตุลาการซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการนำเทคโนโลยีนวัตกรรม โดยเฉพาะปัญญาประดิษฐ์ (AI) เข้ามาช่วยเสริมประสิทธิภาพการทำงานในระบบตุลาการอย่างรวดเร็ว หนึ่งในเป้าหมายหลักของการปฏิรูปนี้ คือ การทำให้กระบวนการพิจารณาคดีรวดเร็วและง่ายขึ้น ตลอดจนลดภาระงานของผู้พิพากษาที่ต้องรับผิดชอบคดีจำนวนมาก เช่น ในครึ่งปีแรก ของปี ค.ศ. 2019 มีคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณามากถึง 14.89 ล้านคดี และรายงานในปี ค.ศ. 2022 ระบุว่า AI สามารถช่วยลดภาระงานของผู้พิพากษาลงกว่า 1 ใน 3 และช่วยประหยัดเวลาทำงานของ ประชาชนชาวจีนมากกว่า 1.7 พันล้านชั่วโมงระหว่างปี ค.ศ. 2019 – ค.ศ. 2021 อีกทั้ง ยังช่วยลดค่าใช้จ่ายในกระบวนการยุติธรรมได้ถึง 45 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ หรือประมาณ 50% ของ

ค่าธรรมเนียมทนายความในประเทศ และในปี ค.ศ. 2015 นี้เอง แนวคิด “ศาลอัจฉริยะ” (Smart Courts) ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศจีน โดยศาลทุกแห่งจะถูกเชื่อมต่อกับแพลตฟอร์มกลางสำหรับจัดการและบำรุงรักษาข้อมูลขนาดใหญ่ ซึ่งมีการอัปเดตข้อมูลแบบเรียลไทม์ทุกห้านาทีด้วยระบบประมวลผลข้อมูลที่กระจายทั่วประเทศ นอกจากนี้ ยังมีมาตรการควบคุมคุณภาพและความถูกต้องของข้อมูลอย่างเข้มงวด ทำให้ศาลท้องถิ่นหรือหน่วยงานภูมิภาคไม่สามารถแก้ไขสถิติที่ส่งต่อไปยังแพลตฟอร์มระดับประเทศได้ แพลตฟอร์มกลางดังกล่าวยังทำหน้าที่รวบรวม จัดเก็บ และบริหารจัดการข้อมูลเกี่ยวกับผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ศาล คดีความ และการบริหารงานศาลในทุกระดับ (นัฐกานต์ ขำยัง, 2568, น. 4)

บทบาทของ AI ในศาลจีน แบ่งภารกิจเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่ การช่วยผู้พิพากษาตัดสิน คดีการให้ข้อมูลทางกฎหมายแก่คู่กรณีและการยกระดับคุณภาพการบริการสำหรับผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ข้อมูลในปี ค.ศ. 2022 ระบุว่า AI มีส่วนช่วยผู้พิพากษาจีนในจัดการคดีที่มีลักษณะเรียบง่าย เช่น คดี ข้อพิพาทสัญญามูลค่าต่ำ และกล่าวได้ว่าตั้งแต่เดือนกรกฎาคม ค.ศ. 2022 เป็นต้นมา AI เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในกระบวนการตัดสินคดีส่วนใหญ่ของศาล นอกจากนี้ AI สามารถช่วยลดช่องว่างในการวิเคราะห์หลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์โดยอ้างอิงจากคำพิพากษาในคดีที่คล้ายคลึงกัน และผู้พิพากษาสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับคดีที่กำลังพิจารณาแก่ระบบ จากนั้นระบบจะวิเคราะห์คำตัดสินโดยอ้างอิงจากคดีที่มีความคล้ายคลึงกันและจัดทำเอกสารหรือรายงานที่รับรองแนวทางการตัดสินโดยอ้างอิงจากคำพิพากษาในอดีต ในบางศาลระบบดังกล่าวได้รับการพัฒนาจนสามารถวิเคราะห์ร่างคำพิพากษาได้ โดยเปรียบเทียบหลักฐานในคดีปัจจุบันกับหลักฐานจากคำตัดสินในคดีก่อนหน้า (นัฐกานต์ ขำยัง, 2568)

ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัลเป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ซึ่งช่วยให้การดำเนินงานมีความรวดเร็ว โปร่งใส และเข้าถึงสิทธิของประชาชนได้มากขึ้น แต่ขณะเดียวกันก่อให้เกิดปัญหาใหม่ ๆ การศึกษาและนำประยุกต์ใช้จากแนวทางกระบวนการยุติธรรมต่างประเทศจะช่วยให้ประเทศมีกระบวนการยุติธรรมที่มีความรวดเร็วและความโปร่งใส ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาระบบยุติธรรมไทยให้ทันสมัยและน่าเชื่อถือ

3. บทสรุป

กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัล เป็นผลสะท้อนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทอย่างกว้างขวางต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เทคโนโลยีดิจิทัลถูกนำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ความรวดเร็ว และความโปร่งใสในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่การสืบสวนสอบสวน การพิจารณาคดี ไปจนถึงการบังคับโทษและการฟื้นฟูผู้กระทำผิด ส่งผลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายและสะดวกขึ้นมากกว่ายุคที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัลก็ยังเผชิญความท้าทายที่สำคัญ เช่น ความเสถียรภาพของระบบ ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงเทคโนโลยี และปัญหาจริยธรรมในการใช้ปัญญาประดิษฐ์ ปัญหาเหล่านี้หากไม่ได้รับการแก้ไข อาจส่งผลต่อความเชื่อมั่นของสังคมและต่อกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น จึงต้องพัฒนาเทคโนโลยีควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรม ต้องมีการกำกับดูแลที่รอบคอบ และการส่งเสริมการเข้าถึงของประชาชนทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม เพื่อให้ระบบยุติธรรมสามารถตอบสนองความต้องการของสังคมในอนาคตต่อไป

4. ข้อเสนอแนะ

กระบวนการยุติธรรมในยุคดิจิทัลไม่เพียงแต่เป็นการนำเทคโนโลยีมาเสริมระบบกฎหมาย แต่ยังเป็นการยกระดับคุณภาพของความยุติธรรมให้มีความโปร่งใส เข้าถึงได้ และทันสมัยมากขึ้น หากสามารถพัฒนาและปรับใช้ได้อย่างเหมาะสม ก็จะเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างสังคมที่เป็นธรรม และยั่งยืนต่อไปในอนาคต ผู้ศึกษาจึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ระบบ E-Court จำเป็นต้องมีการพัฒนาระบบอย่างต่อเนื่องอย่างประเทศเกาหลีใต้ ศาลทั่วประเทศจะต้องจัดให้มีเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ที่มีคุณภาพ เอื้ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนในทุกท้องที่ให้สามารถเข้าถึงเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ได้ อันจะช่วยลดทั้งค่าใช้จ่ายและระยะเวลาที่เสียไปจากการเดินทางมายังศาล ควรมีการออกกฎระเบียบใหม่จำนวนมากในลักษณะข้อบังคับ และข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา เพื่อรองรับการใช้ E-Court ที่มีความสลับซับซ้อน ก็ส่งผลต่อความเข้าใจของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม รวมถึงประชาชนในการดำเนินการตามกฎระเบียบ และรัฐต้องจัดการ อบรมให้ทราบถึงวิธีการ ขั้นตอน และประโยชน์ของการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่ออำนายความสะดวกในการพิจารณาคดี รวมถึงกระบวนการพิจารณาในชั้นศาลจะต้องมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบและเข้าใจถึงระบบ E-Court เพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ระบบดังกล่าวได้ โดยควรมีการนำเสนอข้อมูลเป็นขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เข้าใจง่าย โดยอาจเริ่มจากการประชาสัมพันธ์ตามสื่อสาธารณะต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าว เชื่อได้ว่า หากปฏิบัติตามแนวทางนี้แล้ว จะช่วยส่งเสริมให้มีการใช้ระบบ E-Court อันจะเกิดประโยชน์สูงสุด ทั้งต่อภาครัฐและประชาชนทั่วไป (ธนภัทร ชาตินักรบ, 2558)

2. ควรมีการพัฒนาระบบ AI ให้มีความเสถียรน่าเชื่อถือ มีการอัปเดตข้อมูลตลอดเวลา เพื่อช่วยผู้พิพากษาในการค้นหาคำพิพากษาก่อนหน้า วิเคราะห์แนวทางกฎหมาย และจัดการคดีให้รวดเร็วขึ้น แต่ยังคงอำนาจตัดสินใจหลักไว้ที่มนุษย์ อย่างประเทศจีนที่ให้ AI ช่วยตรวจสอบเอกสาร ฟ้องร้อง และหลักฐานอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงการสรุปสาระสำคัญของคำฟ้องและแนวคำพิพากษาที่เกี่ยวข้อง หรือที่เรียกว่า “ศาลอัจฉริยะ” (Smart Courts) ได้ถูกนำมาใช้ในประเทศจีน โดยศาลทุกแห่งจะถูกเชื่อมต่อกับแพลตฟอร์มกลางสำหรับจัดการและบำรุงรักษา ข้อมูลขนาดใหญ่ ซึ่งมีการอัปเดตข้อมูลแบบเรียลไทม์ทุกห้านาทีด้วยระบบประมวลผลข้อมูลที่กระจายทั่วประเทศ นอกจากนี้ ยังมีมาตรการควบคุมคุณภาพและความถูกต้องของข้อมูลอย่างเข้มงวด รวมถึงต้องมีการพัฒนาด้านบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมโดยการจัดหลักสูตรอบรมให้เข้าใจข้อจำกัดและวิธีใช้ AI อย่างถูกต้อง เพื่อเสริมทักษะดิจิทัลควบคู่กับกระบวนการยุติธรรม (นัฐกานต์ ขำยัง, 2568)

5. เอกสารอ้างอิง

กฎหมาย 4.0. (2562). *ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ในศาลยุติธรรมไทย.* สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2568, จาก https://www.Bangkokbiznews.com/blogs/columnist/123266

จิตแข เทพชาตรี. (2563). *New Normal ไลฟ์สไตล์ใหม่ บนโลกใบเดิม.* สืบค้นเมื่อ 23 สิงหาคม 2568, จาก https://www.samitivejhospitals.com/th/article/detail/new-normal-%E0%B8%AA%E0%B8%B8%E0%B8%82%E0%B8%A0%E0%B8%B2%E0%B8%9E

ธนภัทร ชาตินักรบ. (2558). *เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการศาลไทย ด้วย e-Court.* สืบค้นเมื่อ 24 สิงหาคม 2568, จาก https://tdri.or.th/2015/11/e-court-20151119/

นัฐกานต์ ขำยัง. (2568). *บทบาทและความรับผิดของ AI ในกระบวนการยุติธรรม กรณีศึกษาสาธารณรัฐประชาชนจีน.* ฝ่ายวิเคราะห์และคดีปกครอง กองกฎหมายปกครอง สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.

พิภพ อุดร. (ม.ป.ป.). *กระบวนการยุติธรรมยุคดิจิตอล: เทคโนโลยีกับการสร้างความเสมอภาค และประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรม* สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2568, จาก file:///C:/Users/Acer/Downloads/3.pdf

เมตตา มงคลธีระเดช. (2567). *ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของอัลเบิร์ต แบนดูร่า*. สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2568, จาก https://li.kmutt.ac.th/social-learning-theory/knowledge/

สถาบันพระปกเกล้า. (2553). *กระบวนการยุติธรรม.* สืบค้นเมื่อ 23 สิงหาคม 2568, จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%9A%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A2%E0%B8%B8%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%98%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%A1

สำนักกฎหมายและวิชาการศาลยุติธรรม. (ม.ป.ป.*). โครงการเผยแพร่ความรู้ระบบศาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-court).* สืบค้นเมื่อ 25 สิงหาคม 2568, จาก https://jla.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/5787/iid/93118

สำนักงานกิจการยุติธรรม. (2564). *กระบวนการยุติธรรมในเศรษฐกิจยุคดิจิทัล.* สืบค้นเมื่อ 24 สิงหาคม 2568, จาก https://justicechannel.org/watch/sym18-2

DGA Thailand. (2565). *Digital Transformation ก้าวสำคัญของการเปลี่ยนแปลงสู่โลกดิจิทัล.* สืบค้นเมื่อ 23 สิงหาคม 2568, จาก https://standard.dga.or.th/article/3862/

INTERPOL. (n.d.). *Digital forensics.* Retrieved August 24, 2025, from https://www.interpol.int/How-we-work/Innovation/Digital-forensics

Iryna Mahalias. (2024). *AI adoption in criminal justice – How can industry support the justice system in implementing Artificial Intelligence.* Retrieved August 24, 2025, from https://www.techuk.org/resource/ai-adoption-in-criminal-justice-how-can-industry-support-the-justice-system-in-implementing-artificial-intelligence.html

Key Takeaways From a Convening of Leading Stakeholders. Retrieved August 25, 2025, from https://councilоncj.org/the-implications-of-ai-for-criminal-justice/

The Council advances understanding of the criminal justice policy choices facing the nation and builds consensus for solutions that enhance safety and justice for all. (2567). The Implications of AI for Criminal Justice